

Bahreyn 2013

Ahmet Öztürk

[Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

Bilindiği gibi Bahreyn'in yakın siyasi tarihini belirleyen temel sorun olarak, ülke yönetimine hakim Sünnilerle çoğunluğu oluşturan Şiiiler arasındaki gerilim, 2000'li yılların başından itibaren tırmanmış ve 2011 yılı başında Arab Baharı olaylarının verdiği cesaret ve ivmeyle bir Şii ayaklanmasına dönüşmüştü. Bu ayaklanma hükümetin başta Suudi Arabistan olmak üzere bazı Körfez ülkelerin yardımıyla da kısa sürede bastırılmıştı. Böyle bir arka planın varlığında, Bahreyn'in 2013 yılını içerde ülkede 2011 yılından başlayarak meydana gelen Arap Baharı olaylarının izini ve etkisini giderme, dışarda ise bu olaylar nedeniyle ülkenin bozulan uluslararası imajını düzeltme çabaları ile geçirdiğini söyleyebiliriz. Buna rağmen, 2011 ve 2012 yıllarındaki kadar olmasa da ülkede 2013 yılında yer yer sokak olayları, ölüm ve yaralanmalar devam etmiş ve bu olaylara karşı alınan güvenlik tedbirlerinin bir parçası haline gelmiş olan tutuklamalar ve mahkeme kararları iç siyaset gündemi oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bahreyn I2011 Ayaklanması I2013 gelişmeleri

Bahrain 2013

Abstract

The recent history of Bahrain saw a continued tension between the ruling Sunnis and the Shia majority. The tension between those two main social and political/religious groups has started to rise from the beginning of the 2000s and in the early 2011, the country saw a Shia uprising with the courage and impetus that the Arab Spring events have provided for already uneasy Shia population. The government has cracked down the Bahraini uprising within weeks with the help from neighbouring Gulf nations, particularly with the involvement of Saudi troops. At the presence of this near past events and the background, Bahrain has spent the year 2013 with policies and efforts to mitigate the political and social impacts of Arab Spring developments at home and to repair the impaired image of the country abroad. However, although there have been lessening incidents in 2013 in comparison to 2011 and 2012 events, the year 2013 also saw occasional street protests, demonstrations and incidents that have left few people dead and may wounded. The arrests, trials and imprisonments against those who participated anti-government uprising past years and protests during 2013 have dominated the most of the domestic agenda in this small Gulf nation.

Keywords: Bahrain | 2011 Uprising | 2013 developments

Giriş

Bahreyn’de son yıllarda toplumsal ve siyasal yapının ve sorunların doğusunda birçok faktör etkili olmakla birlikte bunlardan en az dört tanesi çok öne çıkmaktadır. Bunlardan biri siyaset ve ekonomide yönetici elitin ülkede nüfus olarak azınlıkta olan Sünnilerden meydana gelmesi, ikincisi ülkenin sürekli dışarıdan göç alması ve bunun Bahreyn’deki demografik dengeleri sürekli olarak değiştirmesidir. Üçüncüsü ise ülkedeki anayasal düzenin yeniden gözde geçirilmesi sürecinde ortaya çıkan yeni toplumsal güçlerin etkili olma istekleridir. Dördüncü olarak, ülkenin coğrafi konumu ve nüfus özellikleri Bahreyn’i bölgesinde iki büyük gücün etkisine açık hale getirmesidir. Tarihsel mirasın da etkisiyle bu güçler, Şiiiler üzerinden bütün bölgede etkili olmak isteyen ve bölgesel bir güç olan İran ile Batılı ve bölgedeki müttefikleri ile karşı çıkmak durumunda olan Suudi Arabistan’dır. Ayrıca, bunlara ilave olarak 2010 yılı sonu itibari ile önce Tunus’ta başlayan ve daha sonra bütün Arap coğrafyasını etkileyen Arap Baharı, daha radikal bir gelişme olarak Bahreyn iç ve dış politikasını belirleyici bir gelişme olarak kaydedilmelidir.

Yukarıda verilen faktörlerin ışığı altında sırasıyla önce Bahreyn’in siyasal ve toplumsal özellikleri ile bunların ülkenin iç gelişmelerini etkileyici potansiyeli üzerinde durulacaktır. Daha sonra ülkede Arap Baharı öncesi yapılan siyasal reformlar, 2002, 2006 ve 2010 seçimleri ve bu gelişmelerin merkezinde yer aldığı siyasal ve toplumsal olaylar özetlenecektir. Son olarak da 2011 yılı başından beri Bahreyn’deki siyasal ve toplumsal gelişmeleri kökten etkileyen Arap Baharı sürecine ve Bahreyn’deki olaylara değinilecektir. Son iki bahiste, Bahreyn üzerinde etkili olan İran ve Suudi Arabistan gibi bölge ülkelerinin rollerine de yer verilecektir.

Bu konuların analizine geçmeden önce, bu aşamada Bahreyn'in tarihi, coğrafi, ekonomik, demografik ve idari şartlarından dolayı, Ortadoğu ve Arap dünyasında 2010 yılı sonundan itibaren etkili olan Arap Baharı olaylarının Bahreyn'e etkisinin diğer Körfez ülkelerine göre çok daha derin ve şiddetli olduğunu söylemeliyiz. Arap Baharından etkilenen ülkelerin çoğundan farklı olarak Bahreyn'de iç siyasal gerilim ve sokak olaylarının Arap Baharından çok öncesine gittiğini, ülkenin nüfusunun büyük çoğunluğu oluşturmalarına rağmen yönetim ve ekonomide etkili olamayan Şii grupların 1990'ların başından beri siyasi reform talebiyle zaten sokak gösterilerinde bulduklarını bir ön bilgi olarak hatırlamalıyız.

Böyle bir arka plan ve yakın siyasal şiddet olaylarının varlığında, ülkedeki 2013 yılı gelişmelerini, 2012 yılında olduğu gibi, 2011 yılı başında yaşanan ayaklanma ve gelişmelerin derinleştiği iç siyasal gerilimin tetiklediği yeni olaylar belirlemiş ve ülkedeki siyasi tansiyon, toplumsal bölünme ve sokak olayları yıl boyunca azalarak da olsa devam etmiştir. Bu nedenle, 2012 yılında olduğu gibi 2013'de de Bahreyn yönetimi ülkenin güvenlik doktrini ve politikalarını, Kuzey Afrika'da başlayan olayların Körfez ülkelerini etkilemeye başlamasıyla, daha fazla hissettiği iç tehdide yönelik olarak belirleyecektir.¹ Bu iç tehdidin ülkenin dış politikasına yansımaları bağlamında ise, önemli bir dış tehdit unsuru olarak, olaylardaki İran etkisinin Bahreyn yönetimini diğer Körfez ülkeleri ve Batı ile yakın ilişkiler içinde bulunmaya zorladığından bahsetmek gerekir.

Coğrafya, Nüfus, Ekonomi arasında Toplumsal ve Siyasi Dengeler

Bahreyn gibi Körfez'in küçük ülkelerinin herhangi bir dönemdeki iç ve dış politika gelişmelerini anlamak bu devletlerin kısa bir tarihçesini, toplumsal yapılarını, iç siyasal dinamiklerini, hükümet ile toplumsal grupların iç ve dış politika önceliklerini bilmeyi gerektirir. Bu nedenle Bahreyn'de 2013 yılı içinde meydana gelen gelişmelere geçmeden, önce bu ülkeye ait bazı genel bilgiler kısaca hatırlamakta fayda var.

Adını 'iki deniz' teriminden alan Bahreyn, Basra Körfezinin orta batısında, Suudi Arabistan ile Katar Yarımadası arasında yer alan bir ada devletidir. 36 küçük ada üzerinde kurulu olan Bahreyn Krallığı, İngiltere'den bağımsızlığını kazandığı 1971'den beri El Halife ailesi tarafından yönetilmektedir.

Bahreyn ekonomisi diğer bölge ekonomilerine göre ayrı bir dinamizme sahiptir ve bu durum daha çok ülkenin ekonomik ve finansal zenginliğini petrol dışında ve çok sayıda farklı endüstrilere dayandırmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomisine genel olarak ve komşu ülkelerle kıyaslayarak bakıldığında, ülke 2013 yılı verileri ve satın alma gücü paritesine göre 35 milyar dolarlık bir milli gelir büyüklüğüne sahiptir ve bu rakam ülkedeki kişi başına düşen geliri, yine satın alma gücü paritesine göre 30 bin dolar civarına taşımıştır. Bahreyn bu gelir düzeyine rağmen, gelişmişlik, gelir büyüklükleri ve

refah bakımından Körfezdeki diğer komşu ülkelerin gerisinde kalmaktadır.² Ülke ekonomisi doğal kaynaklarda petrol, alüminyum, doğal gaz, balıkçılık ve inci üretiminde yoğunlaşmaktadır. Son yıllarda ülke ekonomisinin yoğunlaştığı alan daha çok hizmetler sektörü olup, bu alanda ekonomi yönetimi ilgisini daha çok finans, bankacılık ve turizm alanlarına kaydırma çabası içinde olmuştur. Kısaca, bu rakamlarla ülkenin sosyo-politik şartlarını bir arada değerlendirdiğimizde, Bahreyn'deki toplumsal ve siyasal hareketliliğin bir nedenini de kısmen ülke ekonomisinin bu dinamizmine rağmen, ekonomik faaliyet ve zenginliğe ortak olmada Şii nüfusun Sünnilere göre daha geride yer almasında aramak gerekir.

Ülkenin son 10 yıldaki nüfus verilerine bakıldığında, 2001 yılında 651 bin olan toplam nüfusun %90'lık bir artışla 2010'da 1.235 bine çıktığı görülmektedir.³ Yine 2010 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre toplam nüfusun içinde Bahreynlilerin sayısı ancak 569 bin olarak belirlenirken, buna karşılık yabancı nüfusun sayısı ise 666 bin olarak tespit edilmiştir. Ülkedeki yabancı göçmen nüfusun toplam nüfusa oranı 2001'de %37 iken 2007'de %50'ye 2010'da da %54'e çıkmış (2013 tahmini olarak %55) ve böylece son verilere göre Bahreynliler kendi ülkelerinde yabancılara göre azınlık durumuna düşmüşlerdir.⁴ Bu arada, ülkedeki nüfusun yüzde 95'inden fazlasını oluşturan Müslümanların üçte ikisini Şiiler oluşturmaktadır. Bu durum iktidarını büyük ölçüde geriye kalan üçte birlik Sünnilere dayandıran Halife Ailesi ve yönetimini ciddi ölçüde tehdit etmektedir. Bu ilginç nüfus yapısı yanında ülkede, hem yönetimde olmayan Şiilerin çoğunluğu oluşturması, hem de ülke nüfusunun yarısından fazlasının göçmenlerden oluşması ve Bahreynlilerin azınlıkta olması, dolayısıyla her ikisinin de ortaya çıkardığı nüfus-yönetim dengesizliği, Bahreyn'i sıklıkla toplumsal ve siyasal gerilimlere açık hale getirmektedir. Özellikle de toplam nüfus içinde azınlığı oluşturan Sünnilerin 1971'de İngiltere'den kazınan bağımsızlıktan bu yana ülke ekonomisi, siyaseti ve bürokrasisini büyük ölçüde kontrol etmeleri ve bu durumun çoğunluğu oluşturan Şii gruplar arasında rahatsızlıklara yok açması, Bahreyn'de son yıllardaki siyasal ve toplumsal sorunların temel nedenini oluşturmaktadır.

Böyle bir demografik hareketlilik ülkenin nüfus ve etnik dokusu başta olmak üzere toplumsal yapısı üzerinde çok kısa sürede önemli değişikliklere yol açmıştır.⁵ Bu durumdan ülkedeki bütün yerli nüfus etkileniyor görünse de Sünni yönetimin 2002'den beri yürüttüğü 'Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülke vatandaşları ile Bahreyn ordusu ve güvenlik güçlerinde görev alan yabancılara çifte vatandaşlık veren politikası', sorunu özellikle Şii nüfus üzerinde siyasal ve toplumsal bir baskı unsuru haline getirmektedir. Şii gruplara göre, ülke nüfusunun %10'unun son 50 yılda Bahreyn vatandaşlığına geçenlerden oluşmakta, bu politika özellikle ülkedeki Şiiler lehine olan nüfus dengesini Sünniler lehine bozmayı amaçlamakta ve Şiiler üzerinde toplumsal ve siyasal bir baskı oluşturmaktadır.⁶ Zaten, hükümetin bu politikası ile yeni vatandaşlık yasası hem 2008 yılında parlamentoda⁷ hem de 30 Ekim 2010 tarihinde Şiiler tarafından sokak gösterileriyle protesto edilmiştir.⁸ Sorun bu yönüyle siyasal bir boyut ve içeriğe de sahiptir.

1971’de Birleşik Krallık’tan bağımsızlığını kazanan ülkenin mevcut anayasası 2002 yılında kabul edilmiştir. Yeni Anayasaya göre ülkeyi devletin başı sıfatıyla kral yönetmekte, yönetimde krala yardımcı olmak üzere bulunan hükümet kral tarafından atanmaktadır. Bunun yanında yasama organı olarak üyeleri 4 yıllığına seçimle belirlenen 40 üyeli Temsilciler Meclisi ya da Alt Meclis ile üyeleri kral tarafından yine 4 yıllığına atanan 40 üyeli Şura Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşan bir yasama organı bulunmaktadır. Meclisin alt kanadı için en son 2010’da yapılan seçimler 2014 yılı sonunda yenilenecektir. Ülkede yargı gücünü, belli ölçüde yargısal bağımsızlığa sahip bulunan Yüksek Sivil Temyiz Mahkemesi temsil etmektedir. Ayrıca, idari yapıyla ilgili olarak Bahreyn’de 12 yerel yönetim birimi bulunmaktadır.

Siyasal Reformlar ve Seçimler

Yeni Anayasa, Siyasal Partileşme ve Seçimler

Güncel Bahreyn politikasını etkileyen nedenlerden birisinin Kral Hamad bin Isa el-Halife’nin 1999’da, 1961’den 1999’da ölümüne kadar ülkeyi yöneten babasının yerine tahta geçmesiyle birlikte başlattığı siyasi reformların, diğer faktörleri de harekete geçirerek bugünkü Bahreyn siyasetini şekillendirdiği söylenebilir. Kral’ın başlattığı ve yaptığı anayasal ve siyasi reformlar, Bahreyn tarihinin, ülkenin 1971’de İngiltere’den bağımsızlığını kazanmasından sonra kaydettiği, en büyük siyasi olaydır. Anayasa ile birlikte önemli siyasi ve idari reformları içeren ve ülkede uzun yıllar yapılmayan yerel ve genel seçimlerin yapılmasını öngören Ulusal Eylem Yasası, 2001 yılı başlarında yapılan bir referandumda % 95’le kabul edilerek yeni bir döneme girmiştir. El Halife referandumdan hemen sonra Devlet Güvenlik Yasası ile Devlet Güvenlik Mahkemesi lağvetmiş, ülkedeki bütün siyasi hükümlüleri de af getirmiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren yeni anayasayla Bahreyn’de siyasi sistem ‘anayasal monarşi’ halini aldı ve böylece Halife ailesinin ve Bahreyn’in son Emiri Hamad, ülkenin ilk Kralı oldu.

Siyasetin alanın üst tabakasında anayasa değişikliği ile Anayasal Monarşi kurulurken, alt tabaka ya da toplum tabanındaki gelişmeler hem daha karmaşık hem de daha çoğulcu bir yapı arz etmekteydi. Yeni Anayasa’ya rağmen Bahreyn’de siyasi partilere izin verilmediği için farklı siyasi grup ve kesimler siyasi topluluklar olarak örgütlenmekte ve seçimlere bu şekilde girebilmektedir. Bu topluluklar genellikle Şii ve Sünni grupları temsil etmekte, bunun yanında ülkede güçlü bağımsız adaylar seçimlerde yeterli sayıda oy alarak parlamentoya seçilebilmektedir.

2013 Yılı Gelişmeleri

Yukarıda verilen arka planın etkisi ve yakın siyasi şiddet olaylarının varlığında, ülkedeki 2013 yılı gelişmelerini geçmiş yıllarda yaşanan olayların derinleştirdiği toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunlar ile giderilemeyen iç siyasi gerilim belirlemiştir. 2013 yılında siyasi tansiyon, toplumsal bölünme ve sokak olayları azalarak da olsa devam etmiştir.

Bahreyn’de 2013 kapsamında, 11 Ocak’ta bir işçi kampında meydana gelen yangında 13 kişi hayatını kaybetmiştir.⁹ 24 Ocak’ta Bahreyn polisi, yönetimin ülkedeki tansiyonun düşürülmesi için yaptığı müzakere çağrısını reddeden göstericileri biber gazı kullanarak dağıtmıştır.¹⁰ Bir gün sonra, Manama’da muhalif protesto gösteriler için izin alamayan gruplar polisle çatışmıştır.¹¹

Bahreyn’de 2013 yılı Şubat ayı önceki aylara göre daha hararetli ve hareketli geçmiştir. Önce 6 Şubat’ta yapılan protesto gösterilerine binlerce kişi katılmış, 10 Şubat’ta ise taraflar ülkedeki kaosu ve siyasi gerilimi görüşmek üzere temaslara başlamışlardır.¹² Daha sonra 14-15 Şubat günlerinde, 2011 yılı ayaklanmasının ikinci yıldönümünde göstericilerin bir ana otoyolu kapatması onucu güvenlik birimleriyle göstericiler arasındaki çıkan sokak çatışmalarında biri polis olmak üzere iki kişi hayatını kaybetmiştir.¹³ 17 Şubat günü ise Bahreyn İçişleri Bakanlığı, aralarında İran’ın da bulunduğu bazı ülkelerle bağlantılı olarak bir terör hüccresinin mensubu olduğu iddia edilen sekiz kişiyi gözaltına almıştır.¹⁴ 22 Şubat günü, 14 Şubat gösterilerinde polisin kullanmış olduğu biber gazından yaralanan genç bir gösterici daha hayatını kaybetmiştir.¹⁵

1 Mart 2013’te bir mahkeme, hapiste bulunan muhalif liderlerden birinin kızı olan Zainab al-Khawaja’ya, bir kamu görevlisine hakaretten dolayı üç ay hapis cezası vermiştir.¹⁶ 11 Mart günü, Bahreyn İnsan Hakları Merkezi görevli direktörü Yusuf el-Muhafedha hakkında, bazı yönetim karşıtı gruplara sosyal medya üzerinden iftira attığı suçlamaları ile ilgili takipsizlik kararı verilmiştir.¹⁷ 13 Mart’ta Bahreyn savcılığı 6 kişinin Krala Twitter üzerinden hakaret ettiği gerekçesiyle gözaltına alındığını açıklamıştır.¹⁸ 14 Mart günü ise binlerce kişi, Suudi Arabistan liderliğindeki Körfez gücünün 2011 yılı Bahreyn olaylarına müdahalesinin yıldönümünde polisle çatışmış ve yönetimi protesto etmiştir.¹⁹ 17 Mart’ta bir yıl önceki olaylardaki bir bombalı saldırıda 4 polisin yaralanmasındaki rolleri gerekçesiyle yönetim karşıtı 17 gösterici 15’er yıl,²⁰ 26 Mart günü de 13 kişi polise karşı saldırılarından dolayı 10’ar yıl²¹ hapis cezasına çarptırılmıştır.

2013 yılının Nisan ayında ülkede yapılması planlanan Formula 1 yarışlarının öncesinde, 9 Nisan’da 4 kişi gözaltına alınırken, 12 Nisan’da ülke hem hükümet karşıtı hem de yarışları protesto eden gösterilere sahne olmuştur.²² Bu arada 15 Nisan günü Bahreyn hükümeti, ülkede Kral ve ulusal sembollerini tahkir edici eylemler için 5 yıla kadar hapis cezası verilmesini içeren öneriye desteğini açıklamıştır.²³ 20 Nisan günü Bahreyn polisi Formula 1 yarışlarından bir gün önce muhtemel bombalı saldırıları önlediğini açıklarken²⁴ yarışlar 21 Nisan günü gerçekleştirildi.

5 Mayıs’ta, bir mahkeme yaşları 16 ile 34 arasında değişen 31 muhalif eylemciye, bir yıl önceki eylemlerdeki rolleri ve güvenlik güçlerine karşı gerçekleştirdikleri saldırıları nedenleriyle 15’er yıl hapis cezası verdi.²⁵ 22 Mayıs’ta İçişleri Bakanlığı ülkede İran’a ait bir adet insansız hava aracı bulunduğunu açıklarken²⁶ 29 Mayıs’taki bir bombalı saldırıda 7 polis memuru yaralandı.

7 Temmuz'da İçişleri Bakanlığı son günlerde güvenlik güçlerine karşı gerçekleştirilen iki ayrı saldırıda bir polisin hayatını kaybettiğini, üçünün de yaralandığını açıkladı.²⁷ 14 Temmuz'da ise Manama'nın çoğunluğu Şii olan kuzeybatı bölgesinde ev yapımı bir bombanın patlatılması sonucu 4 polisin yaralandığı belirtildi.²⁸ 28 Temmuz'da Kral El-Halife, parlamento ve hükümetten, Şii muhalif gruplar ve eylemcilere karşı daha sert cezalar ile başkentte protesto eylemlerinin yasaklaması önlemlerini içeren bir yasa önerisinin hızlandırılmasını istedi.²⁹ 31 Temmuz'da Ağustos ayı gösterileri öncesinde eylemlere karşı daha sert cezaları öngören yasa Kral tarafından onaylandı.³⁰

14 Ağustos'ta protestocular başkent Manama'da polisle çatışırken bir çok dükkan muhalefetin genel grev çağrısına karşılık olarak kepenklerini kapattı. Hem yeni yasa hem de güvenlik kuvvetlerini aldığı etkili tedbirler ile daha büyük gösteriler önledi.³¹ 16 Ağustos'ta, bazı protestocularca, cezaevleri şartlarını protesto eden kişilere karşı güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu 40 hükümlünün yaralandığı iddia edildi.³² 23 Ağustos'ta, aynı günlerde Mısır'da yapılan gösterilerden ilham alan binlerce kişi ve gruplara başkent Manama dışında barışçıl gösteri yapma izni verildi ve yapılan gösterilere binlerce kişi katıldı.³³ 24 Eylül'de aralarında bir Amerikan vatandaşının da bulunduğu 4 kişiye bir polis memurunu öldürmeye teşebbüs suçundan 10'ar yıl hapis cezası verildi.³⁴ 29 Eylül'de bir mahkeme, aralarında Iraklı bir din adamının da bulunduğu 50 Şii eylemciye, İran adına istihbarat faaliyetlerinde bulunmak, İran'ın desteği ile karışıklık çıkarmak ve kamu mallarına zarar vermek suçlarından 15'er yıl hapis cezası verdi.³⁵

3 Ekim günü, bir mahkeme 4 Şii eylemciyi polisi hedef alan bir bombalama eyleminden dolayı, yeni ve ağırlaştırılmış yasaların da bir sonucu olarak, ömür boyu hapse mahkum ederken³⁶ 4 gün sonra bomba yapımı suçuyla yargılanan 9 kişi daha ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı.³⁷ 22 Ekim'de ise muhalif bir genç taşıdığı bir bombanın patlaması sonucu hayatını kaybetti.³⁸

3 Kasım'da, Bahreyn ana muhalif grup (El Vefak) lideri Ali Selman, hükümet karşıtı göstericilere karşı güvenlik güçlerinin muamelelerini gösteren bir sergi yoluyla yöneticilere karşı hakaret etmekle suçlandı. Aynı gün, bir başka mahkeme, Bahreyn'de yüksek resmi görevlilere karşı suikast planlaması içinde olan ve İran devrim Muhafızları ile bağlantısı olduğunu iddia edilen bir terör hücrelenmesi içinde olmakla suçlanan 4 Şii tutukluya ömür boyu hapis, 6 diğerine de 15'er yıl hapis cezası verdi.³⁹ 24 Kasım'da 12 Şii daha bir polis memurunu öldürmeye çalışmak suçlaması ile 10'ar yıl hapse mahkum edildi. Ayrıca, eski Guantanamo tutuklusları oldukları edilen iki kişi bir terör saldırısı hazırlığı içinde oldukları gerekçesi ile tutuklandı.⁴⁰

11 Aralık 2013'te bir mahkeme 12 Şii muhalifi 2012 yılında işledikleri maddi zararlı bir suçtan dolayı 15'er yıl hapse mahkum etti.⁴¹ 23 Aralık'ta ise bir mahkeme, 2011 yılındaki olaylarda yaralı Şii göstericilere yardımda bulunan doktorlara karşı işkence suçu işlemle suçlanan ve biri Bahreynli prenses Sheikhha Noura bint Ibrahim al-Khalifa'nın olduğu iki polis hakkındaki suçlamaları kaldırdı.⁴² 28 Aralık'ta Bahreyn polisi muhalif lider Ali

Selman'ı halkı yönetime karşı kışkırtma suçlaması ile göz altına aldı, ancak bir gün sonra seyahat kısıtlaması getirerek serbest bıraktı.⁴³ Ve son olarak 30 Aralık'ta, Bahreynli yetkililer, İran ve Suriye'de yapılmış patlayıcılarla yüklü bir tekne ele geçirildiğini açıkladı.⁴⁴

Arap Baharı'nın Gölgesinde Türkiye-Bahreyn İlişkileri

Uzun bir geçmişi olan Türkiye Bahreyn ilişkilerinde yeni dönem, 2009 yılında Bahreyn'in Türkiye'deki temsilciliğini büyükelçilik düzeyine çıkarması ile başlamıştı. Bu adımdan bir süre önce Bahreyn kralı Kral Hamad bin İsa el Halife Ağustos 2008'de Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaretle iki ilke ilişkileri yeni ve yapıcı bir döneme girmiştir.⁴⁵ Bu ziyaretten sonra gelişen ekonomik ve ticari ilişkiler bağlamında, Türkiye-Bahreyn Karma Ekonomik Komisyonunun 5. Dönem Toplantısı 2009 yılında Manama'da yapılmıştır. Yine, temeli iki ülke arasında 1990 yılında imzalanan Ekonomik, Endüstriyel ve Teknik İşbirliği Anlaşması'na giden Ortak Komisyon'un beşinci toplantısı da 17-20 Şubat 2010 tarihlerinde ve Türkiye-Bahreyn İş Konseyi toplantılarının dördüncüsü ise 16 Ocak 2011 tarihinde Manama'da yapılmıştır. Bu toplantılara katılım, ilgili birimlerindeki yetkililer bağlamında her iki ülke için de en üst düzeyde gerçekleşmiştir.

Son yıllarda Türkiye-Bahreyn ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde sadece devletler değil Türk özel sektörünün de önemli adımlar atmış olduğunu görüyoruz. Bahreyn'de şimdiye kadar Türk bankalarından Yapı Kredi Bankası, Halk Bankası, Finansbank, Denizbank, İş Bankası, ING Bank, Kuveyt-Türk Yatırım Ortaklığı, Vakıfbank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası şubeler açarak Türkiye-Bahreyn ekonomik ilişkilerinin gelişmesi için gerekli olan altyapıyı kurmuş bulunmaktadır. Ancak 2008 yılından itibaren büyüyen küresel ekonomik krizden Türkiye ve Bahreyn arasındaki ticari ilişkiler de belli ölçüde etkilenmiştir. Bir de Bahreyn'de 2011 yılında patlak veren sokak gösterileri ve Şii Ayaklanması bu sürece olumsuz etki yapmıştır.

Türkiye'nin Bahreyn'e ihracatı, 2007 yılında 76 milyon dolar iken, 2008 yılında 308 milyon dolara çıkmış ancak 2009 yılında çok keskin bir düşüşle 114 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. 2010 yılında ise biraz düzelerek 172 milyon dolar civarına yükselen Türkiye ihracatı, 2011 yılında yeniden 160 milyon dolar düzeyine gerilemiştir. Bu ülkeye olan ihracatımızdaki 2008 yılındaki düşüşte küresel ekonomik krizin etkisiyle başta demir-çelik ürünleri olmak üzere emtia fiyatlarındaki gerileme ve talepte yaşanan düşüş rol oynamıştır.⁴⁶ 2011 yılındaki düşüşte de kuşkusuz 2011 yılı olayları etkili olmuştur. Bahreyn'in Türkiye'ye yaptığı ihracat ise, 2009 yılında 24,3 milyon, 2010 yılında 71,6 milyon dolar iken 2011'de ise önemli bir artış kaydederek 111,4 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu artışta artan enerji fiyatlarının bütün kalemlere etkisi ile bazı sektörel ve bölgesel faktörler etkili olmuştur. Bu nedenle bu ülkeyle ticaretimizde 2010 yılında 100 milyon dolar fazla verilirken⁴⁷ bu dış ticaret dengesi 2011 yılında 48,9 milyon dolara gerilemiştir.⁴⁸

2012 yılında, Türkiye'nin Bahreyn'e ihracatı bir önceki yıla göre % 30 artışla 208 milyon doların üzerine çıkarken, ithalatı ise % 42,6 artışla 158,9 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.⁴⁹ 2013 yılında ise Türkiye'nin ihracatı bir miktar azalarak 199 milyon dolar civarında gerçekleşirken, ithalatı ise daha fazla artmış ve 172,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.⁵⁰ Bu rakamlarla, 2013 yılında iki ülke arasında dış ticaret hacmi bir önceki yıldaki seviyesini korurken, dış ticaret dengesi ise Türkiye aleyhine azalarak 2008 küresel ekonomik krizi sonrası dönemdeki en düşük seviyesine gerilemiştir. Bahreyn'le ikili ticaretimizin son yıllardaki seyri aşağıdaki tabloda ayrıca gösterilmektedir.

Türkiye-Bahreyn Ticareti 2007-2013 (milyon dolar)⁵¹

Dış Ticaretimiz	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ticaret hacmi	196	403,7	138	243,4	271,8	367,4	371,6
İhracat	76,6	308,2	113,7	171,8	160,4	208,5	199,2
İthalat	119,4	95,5	24,3	71,7	111,4	158,9	172,4
Denge	- 42,8	+212,7	+89,4	+100,1	+ 49	+49,6	+26,8

2013 dış ticaret verileri incelendiğinde Türkiye'nin ihracatında ilk sırada tütün ve tütün ürünleri, elektrikli cihazlar ve parçaları, tekstil ürünleri, demir ve çelik ürünleri ve diğer muhtelif mallar yer almaktadır. İthalatımızın kompozisyonuna bakıldığında da ilk sıralarda demir dışı metal ürünleri (çoğunlukla alüminyum), tekstil ve yan ürünleri, petrol ve petrol ürünleri, enerji üretim cihazları ile demir ve çelik ürünlerinin olduğunu söyleyebiliriz.⁵² **Özel olarak Bahreyn ve genel olarak da Körfez ve Ortadoğu'da barış ve huzur temin edildiği takdirde Türk firmaları ve yatırımcıları için Bahreyn önemli yatırım ve ticaret potansiyeline sahip olduğunu belirtmeliyiz.**

Bu bölümle ilgili olarak kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, Türkiye-Bahreyn ilişkileri bağlamında, Arap Baharı gelişmelerine yönelik dış politikada Ankara'nın karşı karşıya kaldığı zor pozisyonundan da bahsetmek gereklidir. Türkiye, Arap Baharı olayları başlamadan yakın ilişkiler kurduğu Ortadoğu ülkelerindeki olaylarda kendisini hazırlıksız biçimde rejimlerle halk hareketleri arasında bulmuştur. Bu durum, maruz kaldığı iç ve dış baskılara rağmen halkın desteği ve demokratik seçimler sonucu iktidara tutunan AK Parti hükümetleri için dış politika alanındaki en büyük denklemlerden birini teşkil etmektedir. Türkiye genel olarak Arap Baharı olaylarına küçük tereddütlerle yaklaşırsa da netice olarak halkların yanında yer aldığı ilan etmek durumunda kalmıştır. Ancak Bahreyn'deki gösterilerde, siyasal ve ekonomik nedenlerle ve sorunun Körfez ülkelerinin tamamını ilgilendirmesi nedeniyle, olaylarla yakından ilgilenmemeyi bir kaçış yolu olarak tercih etmek zorunda kalmış ve zaman zaman yakın dönem dış politika değer ve prensipleriyle ters düşer bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durum sadece Türkiye'nin değil ABD ve Avrupa ülkeleri dahil olmak üzere daha geniş bir gelişmiş dünya ve Batı ülke-

lerinin de yüzleştığı bir sorun olmuştur. Bu da dış politika alanında ilkelerin ve değerlerin değil çıkarların belirleyici olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Türkiye için Bahreyn olaylarına yaklaşımı tarihi bir tutarsızlığı yanı sıra, bu durumun siyasal iktidarın bilinçli bir tercihten çok ülke ve bölge gerçeklerinden kaynaklanmakta olduğunu da belirtmek gerekir.

Sonuç

Bahreyn 2013 yılında da meydana gelen olaylar nedeniyle bölgesinde ve dünyada önemli bir ilgi odağı olmuştur. 2013 yılı da yer yer sokak olayları, ölüm ve yaralanmalara sahne olmuş ve bu olaylara karşı alınan güvenlik tedbirlerinin bir parçası haline gelmiş olan tutuklamalar ve mahkeme kararları iç siyasal gündemi oluşturmuştur. Sonuç olarak 2011'den başlayarak devam eden siyasal gerilim ve olaylar, Arap Baharı sürecinde bölgesel ve uluslararası boyutlarıyla geniş etkileri olan bir gelişmedir. Bahreyn'deki olaylar sadece bir iç siyasal gelişme olarak kalmamakta ve etkileri ülke sınırlarının ötesine çıkan bir önem taşımaktadır. Ülkede rejime karşı ayaklanan Şiiler İran tarafından desteklenirken, azınlıkta olan Sünnilerle yönetimde bulunan Sünni kraliyet ailesi ABD, İngiltere, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri tarafından açıkça ve Türkiye tarafından da üstü örtülü olarak desteklenmektedir. Arka planı itibarıyla Arap Baharı gelişmelerinden çok önce başlayan ancak bu sürecin etkisiyle ileri bir boyuta erişen Bahreyn olaylarının şimdilik vardığı nokta, önce Tunus'ta başlayan ve Mısır, Libya ve Yemen sırasıyla devam eden Arap Baharı süreci içindeki ilk duraklama olarak değerlendirilebilir. Sokaklara inen kitlelerin, 'açık rejim, demokrasi ve çoğunluğun yönetimde temsili, insan haklarına saygı, adil gelir dağılımı ile sosyal ve ekonomik şartların iyileştirilmesi' gibi popüler istekleri, Bahreyn olayları bağlamında da aslında Arap baharının özünü de ifade etmektedir.

Bahreyn'de daha önce Arap Baharı ayaklanmasıyla zirveye çıkmış olan ve 2013 yılında devam eden olaylar ve sorunların temelinde birçok faktör öne çıkmaktadır. Bunlardan biri ülke siyaseti ve ekonomisinin kontrolünün nüfus içinde azınlıkta olan Sünniler tarafından kontrol edilmesidir. İkinci olarak, ülkenin sürekli göç alması ve bunun Bahreyn'deki demografik dengeleri değiştirmesi ve ülke içinde mezhepsel ve etnik gerilimleri artırmasıdır. Üçüncü olarak, 2000'li yılların başında başlatılan siyasal reformlar ve yeni anayasasının ortaya çıkardığı yeni toplumsal dinamiklerin, demokratik şartlar ve ortamda yapılmayan seçimlerin getirdiği tartışmalar da dahil, iç siyaset üzerinde gerilimi tırmandırıcı etkisinden bahsetmek gerekir. Dördüncü olarak, bu faktörlerin hepsini etkileyen ve ülkenin coğrafi konumu ve nüfus özelliklerinin Bahreyn'i bölgesinde iki büyük gücün etkisine açık hale getirmesi de dikkate değerdir. Ülkenin tarihsel mirası ve toplumsal yapısının da etkisiyle bu güçler, Şiiler üzerinden bütün bölgede etkili olmak isteyen ve bölgede ciddi bir güç olan İran ile Şiilik ve İran'ın Körfez bölgesindeki etkinlik çabalarına Batılı ve bölgedeki müttefiklerinin desteği ile karşı bir başka bölgesel güç olan

Suudi Arabistan'dır. Bütün bunlara ilave olarak 2010 yılı sonu itibari ile önce Tunus'ta başlayan ve daha sonra sırasıyla bütün Arap coğrafyasını etkileyen Arap Baharı ise çok daha radikal ve büyük bir gelişme olarak Bahreyn iç ve dış politikasını son yıllarda kökten etkilemiştir. 2013 yılı Bahreyn iç ve dış politika gelişmelerini bu beş faktör bağlamında değerlendirmek bizi daha kapsamlı bir analiz ile daha sağlıklı bir sonuca götürecektir.

Sonuç olarak Bahreyn, 2011 yılında patlak veren Şii ayaklanmasının izlerini ve etkilerini kıramamış ve olayların devam etmiş olduğu 2013 yılı sonrasına da daha bölünmüş bir toplum, gerilmiş ve tıkanmış iç siyaset ile kamu düzeni ve iktisadi gelişmeye zarar veren olaylar zinciri ile girmiştir. Bu bağlamda ülkede gelecek yıl muhtemelen içerde siyasi tansiyonun düşürülemediği bir ortamda yapılması planlanan 2014 seçimleri ilgiyle izlenecek bir gelişme olarak şimdiden dikkat çekmektedir.

Kronoloji

- **Şubat 2013** : 14-15 Şubat günlerinde, 2011 yılı Ayaklanmasının ikinci yıl dönümündeki olaylarda biri polis toplam 3 kişi hayatını kaybetmiştir.
- **Mart 2013**: Bir önceki yıl olaylara karışan, ayrıca ülkede zaman zaman devam eden gösteri ve eylemlere katılan, sosyal medya üzerinden kral ve yönetime saldırıda bulunan pek kişiye değişik sürelerle ağır hapis cezaları verilmiştir.
- **9 Nisan**: 4 kişi Formula 1 yarışları hazırlıklarını protesto ettiği için gözaltına alınmıştır.
- **12 Nisan** : Ülkede Şii muhalif gruplar hem hükümeti hem de F1 yarışlarını protesto etmişlerdir.
- **15 Nisan**: Bahreyn hükümeti, Kral ve ulusal sembollere hakaret ve fiili olmayan saldırı suçları için 5 yıla kadar hapis cezası verilmesini içeren öneriye desteğini açıklamıştır.
- **20 Nisan** : Bahreyn polisi Formula Bir yarışlarından bir gün önce bazı bombalı saldırı hazırlıkları ortaya çıkardığını açıklamıştır.
- **21 Nisan** : F1 yarışları planlandığı şekilde ama yoğun güvenlik önlemleri altında gerçekleştirilmiştir.
- **5 Mayıs**: 31 muhalif eylemciye, bir yıl önceki eylemlerdeki rolleri nedeniyle 15'er yıl hapis cezası verilmiştir.
- **22 Mayıs**: İçişleri Bakanlığına göre İran'a ait bir adet insansız hava aracı ele geçirilmiştir.
- **29 Mayıs**: Bombalı saldırıda 7 polis memuru yaralanmıştır.
- **7 Temmuz**: Temmuz ayı başındaki iki ayrı saldırıda bir polisin hayatını kaybettiğini, üçünün de yaralandığını açıklanmıştır.
- **28 Temmuz**: Kral El-Halife, parlamento ve hükümetten, protestolara karşı daha sert cezalar ile başkentte protesto yasağı konulmasını istemiştir.
- **31 Temmuz**: Protesto ve eylemcilere karşı daha sert cezaları öngören yasa Kral tarafından onaylanmıştır.
- **23 Ağustos**: Mısır'daki gösterilerden ilham alan binlerce kişi ve grup başkent Manama dışında izinli protesto yürüyüşüne katıldı.
- **29 Eylül**: Iraklı bir din adamı da dahil 50 Şii eylemciye, İran adına istihbarat faaliyetlerinde bulunmak suçundan 15'er yıl hapis cezası verildi.
- **3 Ekim** : 4 Şii muhalif, polise karşı bombalama eyleminden dolayı ömür boyu hapse mahkum edilmiştir.
- **7 Ekim**: Bomba yapma suçuyla yargılanan 9 kişi ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır.
- **22 Ekim**: Şii bir genç taşıdığı bir bombanın patlaması sonucu hayatını kaybetmiştir.

- **3 Kasım:** El Vefak lideri Ali Selman, bir sergi yoluyla yöneticilere karşı hakaret etmekle suçlandı. Kamu görevlilerine suikast planlaması içinde olan ve İnan Devrim Muhafızları ile bağlantısı olduğunu iddia edilen 4 Şii tutukluya ömür boyu hapis, 6'sına da 15'er yıl hapis cezası verildi.
- **24 Kasım:** 12 Şii muhalif daha bir polis memurunu öldürmeye çalışmak suçlaması ile 10'ar yıl hapse mahkum edildi.
- **11 Aralık:** 12 Şii muhalifi 2012 yılında işledikleri maddi zararlı bir suçtan dolayı 15'er yıl hapse mahkum edildi.
- **23 Aralık:** Prenses Sheikha Noura bint Ibrahim al-Khalifa hakkındaki suçlamalar kaldırdı.
- **28 Aralık:** Bahreyn polisi muhalif lider Ali Selman'ı gözaltına aldı, bir gün sonra seyahat kısıtlaması ile serbest bıraktı.
- **30 Aralık:** Bahreyn, İnan ve Suriye'de yapılmış patlayıcılarla yüklü bir tekne ele geçirdiğini açıkladı.

Notlar

- 1 Bu durum, Bahreyn'in 2013 yılında bir önceki yıla göre % 26 artış gösteren iç güvenlik ve savunma harcamalarında açıkça kendisini belli etmektedir.
- 2 Örneğin kişi başına yıllık gelirden Katar 103.900 dolar, Birleşik Arap Emirlikleri 49.800 dolar ve Kuveyt 40.500 dolar ile Bahreyn'in çok ilerisindedirler. Bkz: CIA, The World Factbook GDP Country Comparison. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html> (15 Ekim 2014.)
- 3 "Bahrain population crossed 1m in December", *Gulf News*, 28 Şubat 2008; "Remarkable Growth: Expats outnumber Bahrainis in 2010 Census", Bahrain Census 2010.
- 4 "Remarkable Growth: Expats outnumber Bahrainis in 2010 Census", Bahrain Census 2010.
- 5 *Bahrain Center for Human Rights, Social Watch Report 2009: Bahrain, 2009*. Erişim adresi ve tarihi: <http://www.bahrainrights.org/en/node/3117> (20 Ekim 2010)
- 6 Bahrain's Siite MPs walk out over population", *Today's Zaman*, 14 Mayıs 2008.
- 7 *Today's Zaman*, 14 Mayıs 2008.
- 8 "Police in Bahrain clash with protesters", *AP*, 30 Ekim 2009.
- 9 AP Ajansı, 1 Ocak 2013.
- 10 AP Ajansı, 24 Ocak 2013.
- 11 AP Ajansı, 25 Ocak 2013.
- 12 AP Ajansı, 6-10 Şubat 2013.
- 13 AP Ajansı, 14-15 Şubat 2013.
- 14 AP Ajansı, 17 Şubat 2013.
- 15 AP Ajansı, 22 Şubat 2013.
- 16 AP Ajansı, 1 Mart 2013.
- 17 AP Ajansı, 11 Mart 2013.
- 18 AP Ajansı, 13 Mart 2013.
- 19 AP Ajansı, 14 Mart 2013.
- 20 AP Ajansı, 17 Mart 2013.
- 21 San Francisco Chronicle, 27 Mart 2013.
- 22 AP Ajansı, 9-12 Nisan 2013.
- 23 AP Ajansı, 15 Nisan 2013.
- 24 AP Ajansı, 23 Nisan 2013.
- 25 AP Ajansı, 5 Mayıs 2013.
- 26 AP Ajansı, 22 Mayıs 2013.
- 27 AP Ajansı, 7 Temmuz 2013.
- 28 AP Ajansı, 14 Temmuz 2013.
- 29 AP Ajansı, 28 Temmuz 2013.
- 30 AP Ajansı, 31 Temmuz 2013.
- 31 AP Ajansı, 14 Ağustos 2013.
- 32 Reuters, 16 Ağustos 2013.
- 33 Reuters, 23 Ağustos 2013.
- 34 AP Ajansı, 24 Eylül 2013.
- 35 AP Ajansı, 29 Eylül 2013, Reuters 1 Ekim 2013.

- 36 AP Ajansı, 3 Ekim 2013.
- 37 AP Ajansı, 7 Ekim 2013.
- 38 AP Ajansı, 23 Ekim 2013.
- 39 Reuters, 3 Kasım, 2013; San Francisco Chronicle, 4 Kasım 2013.
- 40 AP Ajansı, 24 Kasım 2013.
- 41 AP Ajansı, 12 Aralık 2013.
- 42 Reuters, 27 Aralık 2013.
- 43 AP Ajansı, 28-29 Aralık 2013.
- 44 AP Ajansı, 30 Aralık 2013.
- 45 TC: Cumhurbaşkanlığı - <http://www.tccb.gov.tr/>
- 46 Dış Ticaret Müsteşarlığı, Erişim adresi: dtm.gov.tr
- 47 T.C. Manama Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Bahreyn'in Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Mart 2010, Manama.
- 48 Türkiye Cumhuriyeti, Ministry of Economy, Countries and Regions-Middle East: Bahrain. <http://www.economy.gov.tr> 22 Ağustos 2012.
- 49 Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Bahreyn. Erişim adresi <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&country=BH®ion=4> 8 Ekim 2013.
- 50 Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu. Web adresi: <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=6E92B69D409481> Erişim tarihi: 15 Kasım 2014.
- 51 "Turkey-Bahrain Economic and Trade Relations", Ministry of Foreign Affairs, 2010. http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-bahrain.en.mfa ve Türkiye Cumhuriyeti, Ministry of Economy, Countries and Regions-Middle East: Bahrain. <http://www.economy.gov.tr> 22 Ağustos 2012 ve Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu.
- 52 Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Bahreyn.